

«Корона Карпат» – фестиваль українського кіно

IX Трускавецький кінофестиваль «Корона Карпат» має дві мети. Підтримати й популяризувати українське кіно, привернути до нього увагу курортників. І разом з тим – популяризувати курорт Трускавець.

Місто зелене, чисте, з чудовими віллами і ресторанами, з лікувальною мінеральною водою. До пандемії люди тут заповнювали всі здравниці й готелі. У дні фестивалю їх також було чимало – завдяки послабленню карантинних обмежень сюди приїхали і хворі, і туристи, для яких тут вистачає вражень. Бо один Національний природний парк «Сколівські Бескиди», що не дуже далеко звідси, чого вартий! До Тустані від Трускавця прокладено якісну дорогу, місце там облагороджено, і роботи з упорядкування тривають. Та повернемося до фестивалю. Люди, які його започаткували і проводять – Олег Карпин, генеральний директор, Теодозія Микитка, генеральний продюсер, О. Махотін, виконавчий директор, і кінорежисер Борис Савченко, арт-директор, – це команда одностайних, вони забезпечують бездоганну організацію, формують програми і журі.

Урочисті відкриття і закриття «Корони Карпат» відбулися в кінотеатрі «Злата», який відповідає усім сучасним вимогам, перегляди й паралельні програми проходять також в залі «Народного дому» і під відкритим небом на балконі готелю «365».

Нинішній фестиваль мав три конкурсні програми: ігрові повнометражні фільми, короткометражне кіно і конкурс кіношкіл України (цього року вперше за ідеєю Бориса Савченка). Відповідно – три суддівські команди: до першого журі увійшли: акторка Ірма Вітовська – голова, режисер, історик кіно і педагог Олександр Безручко і театрознавець Олександр Саква, до другого – режисер-документаліст Михайло Ткачук, кінознавець і телеведучий Євген Женін, журналіст і письменник Тарас Кметик, головний режисер театру ім. Юрія Дрогобича Олександр Король, очолила його акторка Наталя Васько. Роботи студентів кіношкіл оцінювали: кінорежисер з Одеси Вілен Новак, режисерка анімаційного кіно Наталя Чернишова, поет, кінорежисер, сценарист і педагог Станіслав Чернілевський та я (голова).

Цінність будь-якого фестивалю насамперед визначається художнім рівнем конкурсних і позаконкурсних фільмів. Цьогорічна програма, особливо головного конкурсу, мала рівень високий, її фільми могли б прикрасити будь-який фестиваль (більшість з них уже були на фестивалях і в прокаті, їх оцінили глядачі. Детальніше про цю програму – в огляді Олександра Сакви). До другої увійшло 27 фільмів – короткого метра та дипломних робіт, і вибір переможця був складний. Переміг «Схрон» Оксани Войтенко (про цю програму – в огляді Юлія Швеця). Третє журі переглянуло найбільше фільмів (короткий метр), але, попри те, що найбільше призів (за найкращу режисуру, найкращий сценарій, найкращу акторську роботу) дісталось Інституту екранних мистецтв КНУТКТ ім. І. Карпенка-Карого – і цю школу визнано найкращою, гран прі поїхав до Харкова – його здобула студентка харківської державної академії культури Софія Возняк за фільм «Маршрут "Шахта"». Перший монтаж» (про роботи студентів – в огляді Станіслава Чернілевського).

На завершення варто згадати несподівано оригінальну пресконференцію і насичену враженнями поїздку в Тустань, що наснажила чудовими краєвидами і турніром дотепників.

Лариса Брюховецька

Кіновідлуння року IX кінофест у Трускавці

Олександр Саква

*Простіть мене, що знову б'ю на сполох.
На Благовіст ще, люди, не пора.
Ліна Костенко*

Кадр з фільму «Толока». Режисер Михайло Ілленко. 2020.

Як людство віками жило без кіно? Богорівне мистецтво! В ньому часом стугонять світи, вражаючи, як Задум Всевишнього – і незбагненні, як людське ество. Та постає кінематограф таким лише за умови, якщо автори стрічок – Творці. Тобто Митці з великої літери.

Цей засновок в огляді фільмів кінофестивалю став можливим тому, що в програмі ігрових стрічок форуму була «Толока» Михайла Ілленка. Вона означила рівень авторських дерзань, серйозність ставлення до мистецтва, й немов подарувала колегам Ілленка право бути в своїх творах будь-якими, до пустотливих включно. Бо коли головне сказано, далі розмова може точитися навколо чого завгодно. На щастя, тематика фільмів фестивалю вроздріб не пішла.

«Толока» вже всебічно поцінована, та цей фільм – подія того гатунку, що кидає відблиск на все, що трапляється зараз бачити на екрані. На стрічки конкурсної програми Трускавця – й поготів. Цьогоріч, власне, програм було три: до звичайних змагань ігрового кіно повного метра, короткометражних та дипломних робіт додався конкурс кіношкіл. Показ документальних та артхаузних стрічок відбувався поза конкурсом. Всього було показано 90 кінотворів.

Лідери повного метра визначились одразу: «Толока», «Забуті», «Черкаси», «Наші котики...». Чотири гідних фільми з 12 конкурсних – вітшиний відсоток (на минуло-

Євген Ламах у фільмі «Черкаси». Режисер Тимур Яценко. 2019.

Кадр з фільму «Наші котики». Режисер Володимир Тихий. 2020.

му фестивалі їх було два). Та і виявив себе кожен з них несамоцільно авторським.

«Черкаси» – останній корабель українського флоту, заблокований на озері Донузлав під час окупації Криму Росією, що, на відміну від інших суден, не перейшов на бік ворога. Вірним Україні лишився його капітан – офіцер ВМС, і краща половина команди. Вони чинили стійкий, хоч і безнадійний опір знахабнілому нападнику.

Тема самохитів виводить на пафос, та, до честі цієї стрічки, при збереженні всієї історичної правди моменту, вона головню зосереджена на душевній трансформації хлопця з українського села, що попав в склад екіпажу тральщика напередодні подій. В селі Мишко переважно п'є, втрачаючи себе і тям – і потім в морі довго оговтується, все більш усвідомлюючи, в які лещата доби його затискає доля. Друга-односельця Мишка вбивають окупанти, та нескорений екіпаж відпускають до своїх, і приголомшений юнак повертається в рідне село, де старшого матроса зустрічають, як героя. Та він бачить: там ніхто не розуміє, що відбувається, на порозі якої катастрофи стоїть країна – і повертається в Збройні сили, аби продовжити боротьбу.

В фільмі немає слів про патріотизм, Мишко не супермен в жодній перспективі, та кінооповідь неухильно доводить: коли держава провалює все, що могла провалити – до захисту суверенітету включно, на її оборону підводиться пробуджена людина, що перебирає на себе відповідальність за те, що від неї залежить. І, здавалося б, найслабша ланка постає найсильнішою. Євген Ламах за цю роль отримав «Корону Карпат» в своїй номінації, бо під орудою режисера Тимура Яценка стримано й виразно показав шлях духовного формування захисника. Ця чесна, скупа на фарби картина тримає увагу за рахунок граничної вірогідності й несилованості психологічних рішень, що зацікавлюють нас історією душі, всякчас спонукаючи до узагальнень – не в останню чергу, про ціну політичних заяв щодо потуги українських збройних сил. Висновки цієї «витверезливої» стрічки актуальні зараз, як і в 2014 році – варто сказати, що найпотужніший вітчизня-

ний бойовий танк йде на продаж за кордон, та власну армію влада ним не озброює. А тузи військово-промислового комплексу, позбавлені контролю суспільства, лише хвацько відточують свої гендлярські звички. Та цей дискурс – в надбудові фільму, його художня тканина – *людиназнавча*, і в цьому, зрештою, ще одна неспізнана чеснота «Черкас».

«Забуті» Дар'ї Онищенко – попри неточність назви щодо змісту стрічки, є досить вдалою спробою локальну історію кохання вчительки Ніни (Марина Кошкіна отримала «Корону Карпат» за найкращу жіночу роль) та 17-річного юнака Андрія, розвідника-резидента в стані ОРДЛО, піднести в реєстр почуття, що не рахується з навколишнім божевіллям. (Прикметно, що чуттєвий вибух Андрія (Даніїл Каменський) своїм шалом перевершує почуття Ніни). В підсумку фінальна сцена їхнього кохання перед вічною розлукою сягає, сказати б, юджин-о'ніллівського насаження й тотальної пристрасі. За цей вихід стрічки в зону всесвітнього засягу й художнього досвіду їй можна пробачити навіть відсутність фіналу, співмірного набутій кульмінації в стосунках двох людей, що отримали «сонячний удар» в умовах моторошного безглуздя окупантського гетто. Людське там трагічно приречене, та «літаючі коханці» «Забутих» нехтують безоднею, яка на них чатує.

«Наші котики», зняті Володимиром Тихим за власним сценарієм, – зухвала і плідна мистецька акція, що взяла на себе ризик показати війну на Сході України засобами комедії, бурлеску й політичного гротеску. І зроблено це настільки впевнено й художньо переконливо, що не виникає й тіні підозри в легковажності авторів щодо реально-го вмісту теми війни в суспільній свідомості. Експериментальна, новаторська робота («Корона Карпат» за режисурою). Комуś не вистачило в стрічці головного героя – в ній діє «загін» добровольців без досвіду й путнього озброєння, та її пафос в тому, що дух і завзяття творять дива, а дива непереможні, бо слугують вищій справедливості. «Наші котики» – не «Іліада» Гомера й не «Енеїда» Котляревського, це взагалі не травестія, адже фільм дає не комічне зниження високої теми, а бурлескне піднесення героїв подій,

що страх і небезпеку долають напрочуд «нікчемними» людськими засобами: наївом, жартом, бадьорістю духу, авантюризмом. І неможливе стає досяжним. Ось так і вишло: засоби картини ризиковані, здобуток – серйозний і вповні вагомий.

На тлі посутніх удач виразно проступають прорахунки стрічок, що не дістали визнання Трускавецького кінофестивалю. Скажу про одну з них, бо «Атлантида» Валентина Васяновича вже зібрала добрий ужинок нагород на міжнародних кінофорумах. Воно й зрозуміло: фільм за кордоном дивилися з титрованими діалогами, тож від глядачів виявилась прихованою його кричуща слабкість – вкрай знеособлена, безпорадна, функціонально-протокольна мова. В «Атлантиді» знімалися непрофесійні актори, але ж сценарій має бути фаховим! Ба більше: точні, живі, персоніфіковані діалоги лише і могли б надати кінооповіді людський вимір, натомість «прикладна» мова тільки довершує *дистилляцію* кіноречовини.

Події фільму розгортаються в 2025 році, після повернення Україні окупованих ОРДЛО і Криму (нестерпна безтурботність утопії!). Що ми отримаємо у спадок від ворога? На жаль, жодна з дійсно пекучих суспільних проблем, що постануть в цьому разі, в «Атлантиді» не досліджується. Експонується – одна. Стрічка дає уявлення про масштаб розмінування окупованих територій та об'єм роботи по ідентифікації загиблих. Однак мистецтво не слугує задоволенню *цікавості*, воно має бентежити душу. Факт дійсності (хай і уявної) – не факт мистецтва, а вірогідні обставини дії – ніяке не узагальнення, і в жодному разі – не мета художнього твору. Фільм знятий в манері «спостережної камери», що висять нині скрізь, він фіксує й означає – й робить це сумлінно, але проста фізична дія швидко вичерпує свій потенціал, породжуючи порожнечу сенсу. Це реалізм, що уникає психологізму і навіть винищує його, а знелюднений зміст людину цікавить мало. Мабуть, автор (а Васянович – сценарист, режисер і оператор стрічки) щиро прагнув говорити про значиме: ніким не відкрите – і смаку та самообмеження йому не забракло, однак емпатію викликають виконавці фільму, зокрема, колишній боєць ЗСУ Андрій Римарук, а не герої любовної історії, яку вигадав автор. Бо, спустошивши психологічний довкіл, мовно знеособивши своїх героїв, режисер перекрив канали емоційного сприйняття глядачів. Ми спостерігаємо, та показане нас не хвилює. Але ж «Атлантида» – не хроніка подій для перегляду позаземними цивілізаціями. (Та й колишнє ОРДЛО – ніяк не «Атлантида», титани якої були покарані богами за безум своїх дій: метафора в назві фільму ефектна, але тією ж мірою стороння). Мистецтво ж завжди мстить за приближність і нехтування його законами, а спроба дістатись глибини, скасувавши головний інструментарій художнього визнання, створює заваду нездолану.

Гран-прі «Корони Карпат» отримала «Толока» Михайла Ілленка. Абсолютно парадоксальна стрічка, побудована на вкрай *неповносправному* для українства в ментальному сенсі елементі. Адже толока – одноразовий, ігровий ек-

спес сільського побутування, що не є виразом кореневої засади українства. Наше – хутір, відруб, приватне обійстя і ведення господарства, індивідуалізм, окремішність, а почасти й анархізм. Та, уникаючи догм і легких шляхів, режисер структуротворчим елементом обрав толоку. Що цим набув? Вказав на *хиткість* хати – історії України за останні 400 років, зведеної в такий спосіб. А взявши за рефрен Шевченкову баладу, відразу її й заперечив. «У тієї Катерини хата на помості»: тобто, з підлогою, скріпленою з ряду колод й настелених на них дошок – ознака міцної господині. У ілленківської Катерини долівка з глини, адже доля української жінки впродовж віків – це горе, нестатки, тяжка праця, самотність. Її крали татари і турки, нищили поляки і німці, зневажають імперці. А поки чоловіки звияжили й пиячили на Січі, вона народжувала дітей, годувала, вдягала й виховувала своїх і чужих, кохала, чекала і вірила. У відповідь отримувала інколи відтату голову.

А проте є українська пісня, поезія, вертеп, дух, доля, історична тяглість, зачатки держави, що ми в таких судах зводимо. Як ми збереглися? Згідно слів Ліни Костенко: «Ми є тому, що нас не може бути». Так ось парадоксальність, а то й еклектичність засобів виразу (чого вартує вертеп в Ілленка – стовідсотково «антикіношний» елемент!), що неймовірною потугою митця творить живу, мінливу, непередбачувану, та вкрай переконливу кінореальність, торує шлях до глядача в найшвидший спосіб. Режисер працює «від серця до серця», а в підсумку спонукає думати про долю нації.

І ось що знаменно: в кращих фільмах Трускавецького кінофестивалю – «Толоці», «Черкасах», «Забутих» і «Наших котиках...», саме нелінійність, нетривіальність, тобто парадоксальність засобів художнього вияву, є рушійним чинником творення нової кіномови й нових сенсів. І цей, даруйте, тренд варто осмислити окремо й всебічно. Ми ж далі – про найсуттєвіше на матеріалі кращої стрічки кінофестивалю.

«Толока» – твір полемічний. Його публіцистичне вістря спрямоване проти зневіри та прийняття *неминучості* чергової, ледь не оголошеної Путіним навали заброд, проти посягань на святую святих української нації: чуття єдиної родини, духовну міць, козацьку честь, готовність боронити Україну від приматів, а головню – московського Юди. Бо панівна ідеологія Кремля зараз – «онулення» всіх цінностей, на яких стоїть світ. Його мета – тотальне розповсюдження ординства як сваволі сильного. Наріжний принцип зграї: «Дозволено все!». Дозвіл бридкий, антихристиянський, бо торує шлях до повного розлюднення. І Михайло Ілленко б'є своїм фільмом в саме серце підлоти, бо стверджує: *святе* існує. І ця святість диводійна, бо захищає основи буття.

Та бачить режисер і вади українського національного типу, темні плями нашої історії. Тому й закликає сучасників до *самоперевершення*, додання інертності, суспільної атомізації, пробуджує пильність і чутливість до загроз. Рятівний заклик!

Кадр з фільму «Забуті». Режисер Дар'я Онищенко. 2020.

Андрій Римарук у фільмі «Атлантида». Режисер Валентин Васянович. 2019.

Дійсно бо: дістатись значної мети до снаги лише *пробу-дженням* людям, бути на рівні національних завдань під силу тільки суспільству з «відкритими очима». Інший сценарій подій не хочеться й розглядати. Адже, не дай, Боже, справдитися гіркому присуду великого митця – Олександра Довженка. *«В чомусь найдорожчому і найважливішому ми, українці, безумовно, є народ другорядний. Наша один до одного непошана, наша відсутність солідарності і взаємодітримки, наше наплювателство на свою долю і долю своєї культури абсолютно фазючі і об'єктивно не викликають до себе ні в кого добрих почуттів, бо ми їх не заслуговуємо. Вся наша нечулисть, зрадництво і пілатство, зрубисть і дурість є, по суті кажучи, цілковитим звинувачувальним актом, є чимось таким, чого історія не повинна нам простити, за що людство мало б нас зневажати, якщо б воно, людство, хоч якось думало про нас.*

У нас немає правильного проектування себе в оточенні дійсності й історії. У нас не державна, не національна і не народна психіка. У нас відсутнє справжнє почуття гідності, а поняття особистої свободи існує, як щось анархічне, як поняття волі, а не як народно-державне розуміння свободи, як усвідомлення необхідності. Ми вічні парубки. А Україна наша вічна вдова». В «Толоці» *вічні парубки* – Семен та два Івани, вирушають в ханський Крим на пошук «брата» Катерини на прудких конях, а повертаються Іван з Василем на мотоциклі з люлькою. І гасають степами і селами, мов заблукалі наречений з дружком – метафора Довженка в фільмі Ілленка втілюється наочно. *Вічні парубки!* Режисер, як митець, уникає прямого звинувачення, та вирок його – неоскаржний. Процес історичного парубкування навкіл «вічної вдови» України триває. І це захоплююче заняття стосується не лише політичного класу країни. Люзій щодо цього у Михайла Ілленка немає...

Однак лишити свого глядача в стані невтішності режисер теж не може. Звідси й фінал стрічки – Україна, мов райське дерево з дивосвіту, оздоблене чепурними хатками і різдвяними гірляндами, проросло в небеса, де немає ні горя, ні зла, ні тривоги. Правда, воду відрами для потреб мешканців хатинок-шпаківень на тому безтурботно-

му дереві власноруч постачає невтомна Катерина: всяка візія потребує живлення. А ось реальне опертя фільм отримує в образі українця, що кидає виклик безтямному атмосферному явищу.

Ломако у виконанні Богдана Бенюка – перл «Толоки». Буркотливий дивак, мисливець за кульовою блискавкою (уособленням загроз, що безугаву ширяють над Україною), Вінні-Пух Ламанчеський – як він сам себе атестує, в режисерських очах і поетиці фільму – надцінний тип в двобої з гиддю, наша найкраща відповідь гібридним підлотам орди! Цього Ломака не візьмеш на «слабо», не вхопиш за «хвіст», й на жодній козі не об'їдеш. Він не дається. Водночас він – *Ламанчеський!* Його мета прекрасна – вполювати трикляту кулю, щоб не вбивала й не нищила. І це йому вдається, бо він знає, як це зробити. Треба лише мати наготові банку-пастку з землею на дні слоїка – і блискавка туди неодмінно втрапить. На українську землю ворог клює, як щука на живця – це Ілленку відомо напевне. Ось і крутить Ломако-Бенюк впокорену чортівню, мов ввіймане лихо: шалено, весело й звиятно. Бо немає в людців засобів проти Вінні-Пуха Ламанчеського!

А ще Ломако всякчас говорить. І це не кумедно, а серйозно: цей чоловік ніколи не виходить з діалогу з Буттям – тому його й не взяти голими руками. Прагнемо убезпечитись – будьмо свідомими: шурів в Москви завжди надміру. Як і лютої ненависті до України.

І наостанок – чудова новина. Наступний – ювілейний, Х-й кінофестиваль в Трускавці відбудеться неодмінно – вдався, пандеміє! Про це певно сказав його директор Олег Карпін. Тож, як на мене, в Київ можна було й не вертатися. А нащо: все гарне, рідне й таке різне кіно України їде сюди саме. Толока! А від толоки, вчить Ілленко, не відмовляються – зріх!

... Коли кіноделегатія Києва зійшла з потягу в столиці, на пероні її зустрічав співзасновник Трускавецького кінофоруму народний артист України Борис Савченко. Борис Іванович занедужав в переддень відкриття фестивалю, та не зустріти його учасників і переможців не міг. Є, знаєте, такий концепт: якщо проблема не піддається, над нею підносяться...

Київ–Трускавець–Київ.